

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-43>

УДК 331.5

МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ

MACROECONOMIC ANALYSIS OF THE LABOR MARKET IN WARTIME CONDITIONS

Михайляк Галина Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7544-1239>

Mykhaylyak Halyna

Lviv Ivan Franko National University

У статті розглядається ринок праці як один з найважливіших сегментів національного ринку, який певним чином виражає координацію господарської діяльності усіх суб'єктів і має визначальний вплив на функціонування економіки загалом. Аналіз його суті і структури дає можливість оцінити чинники та механізми від яких залежить його ефективне функціонування. З'ясовано, що праця, яка виступає об'єктом купівлі-продажу на даному сегменті національного ринку, на сьогодні являється найбільш динамічним ресурсом, який формує економічний потенціал країни і є визначальним фактором економічного зростання. Сьогодні ринок праці потерпає від найбільшого виклику – війни, яка диктує свої умови та реалії. Варто зазначити, що даний ресурс у нашому соціально-економічному розвитку не реалізовувався належним чином, а тепер постала гостра проблема його збереження. В статті зазначається, що постійна тенденція до зменшення чисельності населення в Україні, позначається на кількості потенційних працівників. Першочерговим завданням є вирішення проблем пов'язаних з формуванням потенціалу робочої сили, створенням можливостей для ефективної структуризації, щоб у майбутньому забезпечити стабільний розвиток та ефективне відтворення.

Ключові слова: ринок праці, міграція, населення, безробіття, робоча сила, попит на працю, пропозиція праці.

The article examines the labor market as one of the most important segments of the national market, which reflects the coordination of economic activities among all entities and has a decisive impact on the overall functioning of the economy. Analyzing its essence and structure enables the assessment of the factors and mechanisms upon which its effective functioning depends. It has been determined that labor, which serves as the object of purchase and sale in this segment of the national market, is currently the most dynamic resource, shaping the economic potential of the country and acting as a key factor in economic growth. Today, the labor market is facing its greatest challenge – the war – which imposes its own conditions and realities. It is important to note that this resource has not been adequately utilized in our socio-economic development, and there is now an acute problem of its preservation. The article states that the ongoing trend of population decline in Ukraine affects the number of potential workers. A primary task is to address issues related to the formation of labor force potential and the creation of opportunities for effective structuring, in order to ensure stable development and effective reproduction in the future. The study, analysis, and assessment of the degree of influence of key factors on the modern labor market is of significant importance in the economy of the country. For many years, the labor market in Ukraine has developed more complicatedly than other segments of the national market. Since the onset of war, the situation in this segment has become drastically more difficult, and the negative impact is only intensifying. This, in turn, affects the functioning of other segments of the national market and the national economy as a whole. A characteristic feature of the labor market has always been and continues to be the complexity of its structure, which influences the patterns of development. At this stage, when the economy operates under wartime conditions, all the disparities that were characteristic of the labor market have become particularly acute, and are now further exacerbated. This article focuses on the main issues related to the formation and functioning of this most specific economic resource: labor. Today, this poses a serious challenge for our economy. Addressing these disparities is crucial for the restoration of a fully functional labor market in the post-war period.

Keywords: labor market, migration, population, unemployment, workforce, labor demand, labor supply.

Постановка проблеми. Вивчення, аналіз та оцінка ступеня впливу основних чинників на сучасний ринок праці має важливе значення в економіці країни. Упродовж багатьох років ринок праці України розвивався складніше, ніж інші сегменти національного ринку. З початком війни, ситуація на даному сегменті ускладнилася в рази і негативний вплив тільки посилюється. Це в свою чергу позначається на функціонуванні інших сегментів національного ринку і в цілому на національній економіці. Для ринку праці завжди характерною рисою була і є складність його структури, що впливає на закономірності розвитку. Особливістю ринку праці є те, що на відміну від інших ринків, об'єктом купівлі-продажу виступає досить специфічне економічне благо – праця. Тому, процес функціонування даного сегменту національного ринку залежить від інтересів двох сторін – продавця даного ресурсу, яким виступають особи працездатного віку і покупця, яким є приватні підприємства і держава. Саме ці дві сторони впливають на визначення ціни і умов функціонування такого ресурсу як праця. Попит і пропозиція праці залежить від багатьох різноманітних чинників, які визначаються запитом ринку. На даному етапі, коли економіка функціонує в умовах війни, особливої гостроти набувають усі диспропорції, які були характерні для ринку праці, а в даний час ще й посилюються. У статті зосереджена увага на основних проблемах, пов'язаних з формуванням і функціонуванням найбільш специфічного економічного ресурсу – праця. На сьогодні це є серйозним викликом для нашої економіки. Усунення даних диспропорцій є запорукою відновлення повноцінного ринку праці у повоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі є багато публікацій присвячених дослідженню особливостей та інструментів ринку праці. Оцінка впливу основних чинників на його функціонування залишається актуальною у будь-який період. Аналіз основних чинників, які впливають на ринок праці здійснювали такі дослідники: Волкова О. В. [1], Грішнова О. А. [2], Калина А. В. [3], Лібанова Е. М. [9], Малиновська О. А. [4] та інші.

Варто зазначити, що зважаючи на вагомий внесок здійснених досліджень, ступінь важливості даної проблематики в економіці країни залишається актуальним для дослідження, тому особливу увагу приділено аналізу офіційних джерел інформації.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження стану та особливостей ринку праці у нинішніх реаліях, а також аналіз кількісних показників як оцінки ефективності його функціонування. Відомо, що ринок праці розвивається і функціонує складніше, ніж інші сегменти національного ринку з якими він більшою мірою пов'язаний. Він забезпечує розподіл та перерозподіл праці за галузями, видами та формами діяльності, охоплює територіальний розподіл, включає ефективність використання трудового потенціалу, форми власності та взаємодію суб'єктів на всіх рівнях господарського життя країни. Комплексне дослідження усіх чинників, які впливають на стан ринку праці дає можливість повною мірою оцінити їх значення в економіці країни та врахувати у прийнятті стратегічних рішень, які б дали поштовх до трансформаційних зрушень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок праці є одним із сегментів національного ринку, який за своїм економічним призначенням є одним із найважливіших у ринковій системі. Праця, яка виступає об'єктом купівлі-продажу за своїми характерними ознаками відрізняється від товарів, які купують і продають на інших сегментах національного ринку. Працю, як товар асоціюють з людиною, яка реалізуючи своє право на працю, вільно обирає професію, рід діяльності і реалізує свій вибір шляхом укладення трудового договору з працедавцем, де фіксуються усі права та обов'язки сторін. Якість даного ресурсу не можна оцінити за визначеними стандартами, які застосовують до виробництва більшості товарів. Працівники однієї професії можуть мати різну продуктивність, яка залежатиме і від технічного прогресу, і від якості освіти. Попит на працю залежить від рівня продуктивності працівника. Потрібно також враховувати, що продуктивний працівник може теж втратити роботу, якщо його професія не відповідає запитам ринку. На пропозицію праці також впливає багато чинників, які її формують загалом. Важливим аспектом є зміни рівня заробітної плати, демографічна ситуація, свобода вибору працівника та інші. Праця – це той ресурс, який оплачується після використання його протягом певного часу. Працівник може завжди відмовитися від тих умов праці, які пропонує йому працедавець, має право на страйкування. Динаміка чисельності населення впливає на кількість працездатного населення. Варто зазначити, що ринок праці тісно пов'язаний і повноцінно

функціонує у зв'язку з іншими сегментами національного ринку. Тому дисбаланс, який виникає в одному сегменті позначається на іншому. З іншого боку, ринок праці забезпечує рух капіталу, товарів і послуг. Важливо зосередити увагу і на тому, що характер ринку праці проявляється і у таких економічних проблемах як безробіття, інфляція, а також враховує вплив таких соціальних процесів, як мітинги та страйки. Враховуючи всі ці проблеми, можна зауважити, що ринок праці з цим самостійно не справляється. Держава є тим економічним суб'єктом, який через створену систему впливає на питання пов'язані із трудовим законодавством, зайнятістю, допомогою по безробіттю. Це основні чинники, які обумовлюють специфіку даного товару.

Оцінюючи особливості довоєнного ринку праці, то здебільшого можна відзначити, що саме соціально-економічні структурні зміни в суспільстві мали вагомий вплив на його формування. Уповільнення економічного зростання в Україні спричинило застій реального ринку праці, для якого характерна невідповідність попиту і пропозиції на робочу силу. Незбалансованість українського ринку праці пов'язана з розбіжністю між професійно-кваліфікаційною структурою робочої сили та структурою існуючих вакансій, що пропонується українськими працедавцями, географічною диспропорцією між наявними трудовими ресурсами та місцем розташування бізнесу, а також обмеженістю доступу серед молодого населення до ринку капіталу для створення власного бізнесу. Упродовж останніх років за несприятливої економічної ситуації, яка посилилася ще з початком пандемії, компанії прагнуть знизити витрати, пов'язані з утриманням персоналу та їх робочих місць, що призвело до загострення в Україні проблеми молодіжного безробіття та кризи міграції. Натомість цифровізований ринок праці, який характеризується зростанням кількості електронних бірж праці та online-платформ, активно розвивається в Україні. Негативні макроекономічні тенденції, які притаманні в наш час реальному сектору економіки України, спонукають людей до пошуку можливостей працевлаштування на цифровізованому ринку праці. Наприклад, невисокий рівень заробітної плати, який пропонується традиційним ринком праці України, діє як стимул, заохочуючи працездатне населення, особливо молодь, виконувати роботу через електронні біржі праці та online-платформи на умовах отримання основного або додаткового заробітку. Нестача робочих

місць та їх структурна деформація за ознакою фахової підготовки людей, які шукають роботу – знаходять на основі дистанційної зайнятості робочі місця відповідно до наявної кваліфікації в міжнародних компаніях. Девальвація національної валюти спонукає долучатися до міжнародних проектів, де оплата за виконану роботу здійснюється в іноземній валюті.

Вагомим чинником, який впливав на існуючі диспропорції українського ринку праці пов'язують також із впливом європейських тенденцій. Як зазначається у звітах Європейської Комісії сучасному ринку праці притаманні структурні зміни. Значущість технологічного прогресу в економіках країн призводить до швидких змін, які відбуваються на ринку праці. Ще кілька років тому складно було б стверджувати, що деякі типові професії втрачатимуть свою актуальність, а на зміну прийдуть нові. Насправді, це доволі звичне явище, яке зумовлене швидким технологічним прогресом. Зрозуміло, для покращення життя людей це позитивна тенденція, але водночас має негативний вплив на ринок праці, бо призводить до зростання структурного безробіття. Структурно безробітні працівники повинні пройти процес перепідготовки та навчання, бо змінюється характер праці і відповідно від працівників вимагають нових вмінь та навичок. Такий процес в економіці є тривалішим порівняно з фрикційним безробіттям, коли люди володіють навичками і можуть продати свою працю. Також змінюється вимоги до системи підготовки кадрів. В Україні існують інтернет-платформи, які аналізують актуальність майбутньої професії, оцінюють перспективність певних напрямів та галузей. Зрозуміло, підвищується складність професійних завдань, а це вимагає від працівника нових знань. Щоб бути конкурентним фахівцем потрібно безперервно навчатися.

Одна з найголовніших проблем – це трудова міграція українського населення. З кожним роком в Україні відбувається великий відтік українців за кордон з метою пошуку перспективної роботи. До основних причин еміграції з України можна віднести наступне: незадовільний економічний стан; нестабільну та мінливу політичну ситуацію і, як наслідок, відсутність почуття безпеки та захищеності; відсутність активної соціально-економічної політики, спрямованої на задоволення потреб у добровільному виборі виду діяльності; низький рівень заохочення створення додаткових

і нових робочих місць та розвитку підприємницької діяльності.

Порівнюючи дані міграційного потоку з початком війни у 2014 році, значно зросла чисельність українських шукачів притулку в інших державах, зокрема в ЄС. Якщо до війни їх чисельність коливалася в межах однієї тисячі на рік, то в 2014 р. сягнула 14 тис., а в 2015 р. – 22 тис. осіб, тобто на третину більше, ніж попереднього року і у 20 разів більше, ніж до передвоєнного 2013 р. [4; с. 348]. В Італії було подано найбільше заяв про притулок – 4 685; 4 660 заяв було подано в Німеччині, 3 345 – в Іспанії, 2 295 – у Польщі. Разом із тим лише 415 заявникам вдалося набути статусу біженця відповідно до Женевської конвенції, 1 150 осіб отримали субсидіарну форму захисту з гуманітарних міркувань [4; с. 416]. Привертає увагу той факт, що географія подання заяв збігається із географією розміщення українських працівників-мігрантів. Тобто йдеться не стільки про прибуття біженців, скільки про спробу легалізувати своє перебування за кордоном у спосіб набуття притулку в умовах, коли ситуація на Батьківщині не сприяє поверненню. У грудні 2022 року серед членів ЄС, щодо яких є дані, Польща надала найбільшу кількість статусів тимчасового захисту українцям, які втікали з України через вторгнення РФ – 31860. На другому місці серед приймаючих країн – Німеччина – 25110, далі Румунія – 11260, і Франція – 6070 [14].

За даними Міжнародної організації з міграції, при порівнянні вікового показника виявилось, що для українських трудових мігрантів характерний більш зрілий вік – старші за 30 років. Більшість короткострокових, а це 64% і довгострокових – 71% трудових мігрантів – люди віком 18-44 років. Варто звернути увагу, що серед людей старших за 45 років вища ймовірність участі в короткостроковій трудовій міграції, а до 44 років вища частка залучення до довгострокової трудової міграції. Також зазначається, що визначальною характеристикою українських трудових мігрантів є їх високий рівень освіти й професійного досвіду. Серед усіх трудових мігрантів – 37% мають повну вищу освіту, а 41% – середню або професійно-технічну освіту. Що стосується країн призначення, то частка високоосвічених трудових мігрантів в інших країнах призначення вдвічі вища, ніж у країнах ЄС і СНД. Інформаційні джерела організації вказують на досить низький рівень безробіття – близько 1% серед довгострокових трудових мігрантів.

До 2016 року в середньому українські довгострокові трудові мігранти досягли високого рівня врегулювання статусу проживання й працевлаштування за кордоном. Близько 79% з них працюють на договірній основі і приблизно 14% працюють без контракту. Щодо сфери зайнятості трудових мігрантів, то загалом сектори в яких вони зайняті – схожі для короткострокових і довгострокових мігрантів. Основними галузями зайнятості в країнах ЄС є будівництво, промисловість, ресторанний і готельний бізнес, домашній догляд і сільське господарство. У країнах СНД ще популярною є сфера торгівлі і транспорту [5, с. 12].

Головною причиною трудової міграції є висока заробітна плата за кордоном. Багато досліджень показують, що українські фахівці погоджуються на закордонні вакансії зі значно меншою зарплатою, ніж населення цих країн. Але навіть при цьому середня заробітна плата на такий вид вакансії для українців втричі вища за середню зарплату в Україні. Найбільш оплачувану роботу українці можуть знайти в Німеччині – від 800 до 2000 євро на місяць. У Польщі – від 500 до 1300 євро у місяць, приблизно такий рівень оплати праці українців в Угорщині та Литві. Нижчий рівень оплати праці українців фіксують у Чехії – від 450 до 1000 євро в місяць [10].

Напад РФ на Україну призвів до небувалої хвилі міграційних процесів українського населення, який досі важко збагнути оцінюючи кількість вимушених мігрантів, біженців, внутрішньо переміщених осіб, людей, які шукають притулок. Багато дослідників оцінюючи масштаб, кількісні та часові показники вважають, що це потужна міграційна криза, яку важко порівняти з тими міграційними кризами з якими раніше стикався світ і Європа. Така хвиля вимушених внутрішньо переміщених осіб та емігрантів спричинила безпекові, соціальні та економічні проблеми. За даними Управління Верховного комісара у справах біженців Організації Об'єднаних Націй за півтора місяці повномасштабного вторгнення РФ, свої домівки залишили 11,4 млн українців, 7,1 млн осіб вважаються внутрішньо переміщеними особами, ті особи, хто були змушені залишити власні будинки. Станом на травень 2022 року число осіб, котрі виїхали за межі України сягнуло 5,5 млн, 90% – це жінки та діти. Офіційні джерела стверджують, що у наведені дані слід враховувати й тих осіб, які є громадянами інших країн і на початок повномасштабного вторгнення перебували на території України. Загалом, за даним Міністерства

освіти і науки України приблизно четверту частину усіх переселенців становлять студенти та школярі. Згідно з оцінкою Міжнародної організації з міграції (МОМ), більшість вирушили до Польщі – понад 2,6 млн, Румунії – 670 тисяч та Молдови – 405 тисяч. За даними ООН, багато хто вирушив далі в західні країни. На початок січня 2023 року за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, статус тимчасового захисту у країнах Європи отримали близько 4,9 млн українських біженців. Найбільше українців прийняли Польща – 1,55 млн осіб, Німеччина – 1,02 млн осіб та Чехія – близько 0,5 млн осіб [8].

Директорка Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України Е. Лібанова опираючись на дані Державної Прикордонної Служби, зазначила, що три місяці 2023 року зафіксовано збільшення кількості людей за кордоном на 1800000 осіб. Також привертає увагу проблема високих темпів депопуляції, які були характерні ще перед війною. Ми мали скорочення населення і до цього ще додалося вимушене переміщення. Сьогодні ми оцінюємо чисельність українців за кордоном близько 5 млн. осіб, тобто тих хто виїхали під час війни і тих хто виїхали незадовго до війни і ще не встигли там надійно адаптуватися. Справедливо було зауважено, що чим довше триватиме війна, тим більші будуть руйнування економіки та інфраструктури і тим більше адаптуються жінки і діти в тих країнах, куди виїхали. За оцінками, 70% жінок мають вищу освіту, що є дуже високим показником [11]. Зазвичай значення цього показника для трудових мігрантів з вищою освітою оцінюється у середньому на рівні 30%. З початком війни переважно виїжджали жителі міста і левова частка припадає на Харків та Київ, де характерна висока частка людей з вищою освітою і це значно вищий показник за середній по країні. Додатковий ризик для України полягає в тому, що виїхали діти старшого шкільного та університетського віку. Тому існує висока ймовірність залишитися за кордоном. Освіта для дітей є пріоритетом в стратегії поведінки батьків. Якщо діти такого віку отримують вищу освіту за кордоном, то це для них привілейований пропуск на ринок праці ЄС. Як зауважує Е. Лібанова, треба формувати спеціальні програми для повернення і потрібно підтримувати контакт, щоб не розірвати зв'язків. Необхідно дуже ретельно після війни працювати над створенням робочих місць і перекваліфікацією

робочої сили та розміщенням цього населення на території України. Важливою проблемою є надання допомоги після повернення. Негативний вплив на ринок праці після війни може спричинити ймовірність з'єднання чоловіків зі своїми сім'ями не в Україні, а за кордоном. Принципово важливе завдання для нашої влади полягає в тому, що необхідно вживати заходи разом з країнами ЄС, тобто спілкуватися з владою країн тимчасового перебування нашого населення щодо їхнього повернення. Такі країни, як Польща, Німеччина, Італія Австрія зацікавлені у припливі робочої сили. Попри швидке інтегрування українських мігрантів, процес їх залучення на ринок праці країн перебування є досить тривалим та особливо складним у перший час. Основними чинниками, які стримують участь в робочій силі є мовний бар'єр, невідповідність кваліфікацій або потреба їхнього підтвердження. Але, водночас, більшість країн перебування українців впроваджують для них активні заходи на ринку праці, починаючи з мовних курсів, тренінгів та освіти дорослих і до підтримки в пошуку роботи. Така соціальна інтеграція наших громадян в країнах перебування спричинить нестачу робочої сили в країні [9].

У дослідженні НБУ зазначається, що інтеграція українських мігрантів матиме вплив на показники ринку праці країн-реципієнтів. Географічна та культурна наближеність України до Європи, наявність діаспори, а також статус тимчасового захисту сприятимуть збільшенню участі вимушених мігрантів у робочій силі. Зокрема, Європейський центральний банк очікує, що коефіцієнт участі в робочій силі країн єврозони українських мігрантів працездатного віку становитиме від 25% до 55% у середньостроковій перспективі. Водночас робоча сила ЄС зростає на 0,2–0,8% або на 0,3–1,3 мільйона осіб [6]. Зазначається, що приплив робочої сили та витрати українських мігрантів за кордоном є позитивними чинниками для економік країн перебування, хоча значний приплив мігрантів створює низку викликів, зокрема для державних фінансів у короткостроковій перспективі. Якщо вони залишатимуться в країнах перебування на термін, довший ніж кілька років, і стануть активними учасниками ринку праці, для цих країн вплив на бюджет й економічне зростання найімовірніше буде позитивним. Оскільки українці активно інтегруються в європейський ринок праці і платять податки, то в довгостроковому періоді від цього буде позитивний фіскальний ефект. Витрати українських

мігрантів підтримують економіки країн перебування насамперед через приватне споживання. Зокрема, у 2022 році витрати українців за кордоном порівняно з попереднім роком зросли більше ніж утричі – до 2 млрд дол. на місяць. Згідно з розрахунками НБУ, завдяки внеску українських мігрантів випуск товарів та послуг в Естонії, Польщі та Чехії у 2026 році буде на 2,2–2,3% більшим, ніж передбачено в базовому сценарії без міграції, у Німеччині – на 0,6–0,65%. Також витрати на українських мігрантів стимулюють державне споживання, зокрема у сфері житлової інфраструктури, систем охорони здоров'я та освіти [6].

Виклики, з якими зіткнулася українська економіка з початком повномасштабного вторгнення РФ в рази поглибилися. Відповідно це спричинило найбільшу кризу на ринку праці України. Через міграцію населення та зупинку бізнесу, ринок праці скоротився і мав географічну та галузеву невідповідність між попитом і пропозицією робочої сили. До війни працедавці розміщували на Work.ua щомісяця понад 100 000 вакансій, а в березні кількість пропозицій роботи впала в 15 разів [13]. Внаслідок війни і скорочення виробництва багато українців залишилися без роботи. Рівень безробіття стрімко зріс і в II кварталі сягнув близько 35% [6]. Це майже вчетверо вищий показник, ніж у мирному 2021 році (9,8%). Тобто, навіть за приблизними підрахунками, джерело доходу втратили ще принаймні 5-6 мільйонів людей. Враховуючи те, що частина українців пішла на фронт, частина – виїхала за межі держави, ситуація більш ніж тривожна. Середні і малі підприємства знизили зарплати. Поступово бізнес і громадяни пристосувалися до діяльності в умовах війни. З квітня кількість резюме на сайтах працевлаштування стрімко зростала. Збільшувалася на той момент і кількість вакансій, хоча досить повільно. За оцінками НБУ, до кінця 2022 року безробіття знизилося до 21,1%, а реальні зарплати скоротилися на 27%. До п'ятірки найпопулярніших професій належали: продавець-консультант, менеджер з продажу, бухгалтер, водій, кухар. Станом на вересень 2022р., через війну залишилися без роботи приблизно 40% людей. Продовжували працювати і отримувати заробітну плату в повному обсязі менше 23% жителів країни. Орієнтовно 22,5% працювали і отримували меншу заробітну плату та майже 52% з них повідомили проте, що активно шукають нову роботу, бо незадоволені розміром заробітної плати, стабільністю компанії чи умовами праці [12]. За

даними кадрових агентств, ситуація поступово поліпшилася до кінця року. Кількість вакансій усе ще далека від довоєнного рівня, а розміри доходів, за певними винятками, набагато нижчі. Проте зберігаються невідповідності в кількості вільних робочих місць. У Києві та інших великих містах знайти роботу значно легше, але із нижчими заробітками. А от в районах, наближених до лінії фронту, пропозиції працедавців мінімальні.

За даними НБУ, перебої з електроенергією значно послабили попит на робочу силу та погіршили умови праці і життя, стримуючи повернення мігрантів. Це призвело до зменшення кількості вакансій на сайтах пошуку роботи. Зростання кількості резюме також зменшилося, окрім IT та пошуку роботи за кордоном. Звільнення Херсону похвалило пропозицію вакансій в регіоні. Номінальні зарплати наблизились до рівня минулого року, реальні – істотно знизилась, особливо у приватному секторі. Виплати бюджетним працівникам, у тому числі військовим, стримують погіршення добробуту домогосподарств [6]. За даними аналітиків ринок праці увійшов у 2023 рік, відновившись на половину від довоєнного рівня. Вже з січня шукачі активувались і в перший тиждень місяця показали активність вищу, ніж в аналогічні періоди за всі попередні 10 років. Це вказує на те, що працедавці продовжують генерувати робочі місця та підтримують економічний фронт країни незважаючи на труднощі, які принесла війна в Україні [7].

За оптимістичними прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи, приблизно 50% українських вимушених мігрантів повернуться до України. Варто зауважити, що за оцінками незалежної групи макроекономічного аналізу та прогнозування Ukraine Economic Outlook, станом на квітень 2022 року згідно опитувань тимчасово переміщених осіб за кордон, близько 80% мали намір повернутися в Україну після завершення війни, 10% мали намір залишитися в ЄС і стільки ж на той момент ще не вирішили. Зрозуміло, що точних прогнозів ніхто дати не може, все залежатиме від того, коли закінчиться війна. Чим довше вона триватиме, тим менше українських мігрантів повернеться додому.

Висновки. Ринок праці – це складна система, яка має свої особливості та труднощі. Його функціонування та зв'язок з іншими секторами економіки має важливе значення, бо впливає на господарську діяльність усіх

суб'єктів. Тому, прийняття компетентних рішень усіх учасників на цьому ринку сприятиме покращенню фінансового добробуту громадян. Формування українського ринку праці супроводжується серйозними протиріччями між пропозицією і попитом працевластуваних з одного боку та пропозицією і попитом працівників з іншого, а також між галузевими і територіальними диспропорціями в розміщенні трудових ресурсів.

Довгострокове безробіття спричиняє зменшення ефективної пропозиції робочої сили. Кожен сектор зайнятості являє собою вкрай неоднорідний за економічними та соціальними показниками сегмент. Особливої гостроти надає тенденція на ринку праці, яка спричинена старінням населення та низьким рівнем народжуваності, а це означає швидке скорочення робочої сили. Прогноз Інституту демографії та соціальних

досліджень ім. М.В. Птухи щодо чисельності населення невістий: станом на 2030 рік населення України зменшиться і становитиме від 30 до 35 млн осіб. Таке прискорене скорочення чисельності населення через міграцію спричинить нестачу робочої сили, а це негативно вплине на макроекономічні показники. Ефективне поєднання ринкового механізму і системи заходів державного сприяння зайнятості забезпечило б економічне зростання, збільшення виробництва, підвищення продуктивності праці. Для цього обов'язково потрібно врахувати реальні диспропорції та структурні зміни. Необхідно створити умови для оптимального переміщення і розподілу трудових ресурсів, враховуючи економічну доцільність та ефективність господарювання. Реалізуючи такий підхід слід розробити конкретні механізми і важелі державної системи регулювання ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Волкова О. В. Ринок праці : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 624 с.
- Гришнова О. А. Економіка праці та соціально-трудова відносина: Підручник. 5-те вид., оновлене. Київ, 2011. 390 с.
- Калина А. В. Ринок праці. Київ : Знання України, 2010. 208 с.
- Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.
- Міграція як чинник розвитку в Україні. Дослідження фінансових надходжень, пов'язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток України / Міжнар. орг. з міграції. Київ, 2016. URL: <https://ukraine.iom.int/>
6. Ольга Туча, Інна Співак, Ольга Бондаренко, Ольга Погарська. Вплив українських мігрантів на економіку країн-реципієнтів. 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Migration_impact_2022-12-15.pdf (дата звернення: 20.08.2024).
7. Ринок праці в Україні під час війни: чи варто очікувати зниження рівня безробіття у 2023 році. 2023. URL: <https://delo.ua/robotu-i-osvita/rinok-praci-v-ukrayini-pid-cas-viini-ci-varto-ocikuvati-znizennya-bezrobittya-u-2023-roci-409738/> (дата звернення: 10.09.2024).
8. Українські мігранти підіймають економіку Європи. Що буде з Україною без них? 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807/> (дата звернення: 2.09.2024).
9. Троциньська і Лібанова: Хто повернеться в Україну. 2023. URL: <https://idss.org.ua/index> (дата звернення: 3.09.2024).
10. Робота в Європі для українців: вакансії, зарплати, документи. 2022. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/04/01/82979164/> (дата звернення: 20.08.2024).
11. Елла Лібанова: В Україну повернеться принаймні половина втікачів від війни. 2023. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ella-libanova-ukrayinu-povernetsya-prinaymni-1681912490.html> (дата звернення: 3.09.2024).
12. «Нерайдушний» стан ринку праці та перспективи його відновлення після війни. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3574736-nerajduznij-stan-rinku-praci-ta-perspektivi-jogo-vidnovlennja-pisla-vijni.html> (дата звернення: 10.09.2024).
13. Роботу для кожного: як знайти можливість заробітку у важкі часи. 2023. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/robotu-dlya-kozhnogo-yak-znayti-mozhlivist-zarobitku-u-vazhki-chasi-12120945.html> (дата звернення: 10.09.2024).
14. Ukrainians granted temporary protection in December. 2023. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230209-1> (дата звернення: 20.08.2024).

REFERENCES:

1. Volkova O. V. (2007). Rynok pratsi: navch. posib. [Labor market: study guide]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 624 s.
2. Hrishnova O. A. (2011). Ekonomika pratsi ta sotsialno-trudovi vidnosyny: Pidruchnyk [Labor economics and social and labor relations: Textbook]. 5-te vyd., onovlene. Kyiv, 390s.
3. Kalyna A.V. (2010). Rynok pratsi [Labor market]. Kyiv: Znannia Ukrainy, 208 s.
4. Malynovska O. A. (2018). Mihratsiina polityka: hlobalnyi kontekst ta ukraïnski realii: monohrafiia [Migration policy: global context and Ukrainian realities: monograph]. Kyiv: NISD, 472 s.
5. Mihratsiia yak chynnyk rozvytku v Ukraini. Doslidzhennia finansovykh nadkhodzen, poviazanykh z mihratsiieiu, ta yikhnoho vplyvu na rozvytok Ukrainy / Mizhnar. orh. z mihratsii [Migration as a development factor in Ukraine. Study of financial incomes related to migration and their impact on the development of Ukraine]. Kyiv, 2016. Available at: <https://ukraine.iom.int/>
6. Olha Tucha, Inna Spivak, Olha Bondarenko, Olha Poharska (2022). Vplyv ukraïnskykh mihrantiv na ekonomiky krain-retsypientiv [Impact of Ukrainian migrants on the economies of recipient countries]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Migration_impact_2022-12-15.pdf (accessed: 20.08.2024).
7. Rynok pratsi v Ukraini pid chas viiny: chy varto ochikuvaty znyzhennia rivnia bezrobittia u 2023 rotsi. 2023 [The labor market in Ukraine during the war: should we expect a decrease in the unemployment rate in 2023]. Available at: <https://delo.ua/robo-ta-i-osvita/rinok-praci-v-ukrayini-pid-cas-viini-ci-varto-ocikuvati-znizennya-bezrobittya-u-2023-roci-409738/> (accessed: 10.09.2024).
8. Ukraïnski mihranty pidiimaiut ekonomiku Yevropy. Shcho bude z Ukraïnoiu bez nykh? 2023 [Ukrainian migrants are boosting the European economy. What will happen to Ukraine without them?]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807/> (accessed: 2.09.2024).
9. Troshchynska i Libanova: Khto povernetsia v Ukrainu. 2023 [Troshchynska and Libanova: Who will return to Ukraine]. Available at: <https://idss.org.ua/index> (accessed: 3.09.2024).
10. Robota v Yevropi dlia ukraïntsiiv: vakansii, zarplaty, dokumenty. 2022 [Work in Europe for Ukrainians: vacancies, salaries, documents]. Available at: <https://minfin.com.ua/ua/2022/04/01/82979164/> (accessed: 20.08.2024).
11. Ella Libanova: V Ukrainu povernetsia prynaimni polovyna vtikachiv vid viiny. 2023 [Ella Libanova: At least half of the war refugees will return to Ukraine]. Available at: <https://www.rbc.ua/rus/news/ella-libanova-ukrayinu-povernetsya-prinaymni-1681912490.html> (accessed: 3.09.2024).
12. «Neraiduzhnyi» stan rynku pratsi ta perspektyvy yoho vidnovlennia pislia viiny. 2022. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3574736-nerajduznij-stan-rinku-praci-ta-perspektivi-jogo-vidnovlennia-pisla-vijni.html> (accessed: 10.09.2024).
13. Robotu dlia kozhnogo: yak znaity mozhlyvist zarobitku u vazhki chasy. 2023 [A job for everyone: how to find an opportunity to earn money in difficult times]. Available at: <https://www.unian.ua/economics/finance/robo-tu-dlya-kozhnogo-yak-znaiti-mozhlyvist-zarobitku-u-vazhki-chasi-12120945.html> (accessed: 10.09.2024).
14. Ukrainians granted temporary protection in December. 2023. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230209-1> (accessed: 20.08.2024).